

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Likabehandlingsplanen

En kvalitativ studie om likabehandlingsplanens roll i skolans
dagliga verksamhet

Maria Bitsch & Katja Jannesson

LAU370

Handledare: Elin Lunds ten

Examinator: Lena Martinsson

Rapportnummer: VT08-1199-2

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Likabehandlingsplanen – en kvalitativ studie om likabehandlingsplanens roll i skolans dagliga verksamhet

Författare: Maria Bitsch och Katja Jannesson

Termin och år: Vårterminen 2008

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen vid Göteborgs Universitet

Handledare: Elin Lundsten

Examinator: Lena Martinsson

Rapportnummer: VT08-1199-2

Nyckelord: Likabehandlingsplanen, värdegrund, kränkande behandling,

Syfte: I samband med lagen 2006:67 har skolorna ålagts ett uppdrag som innebär att de har en skyldighet att upprätta en likabehandlingsplan. Där ska skolan beskriva hur de aktivt förebygger och motverkar diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Vårt syfte har varit att undersöka vilken roll likabehandlingsplanen har i den dagliga verksamheten på skolorna.

Metod och material : Vi har i vår metod intervjuat ledning och lärare på tre skolor i två av Göteborgs kommuner. För att ge plats för interaktion genomförde vi gruppintervjuer med lärarna. Inför vår litteraturstudie tog vi del av material från Skolverket och Myndigheten för skolutveckling, samt annan litteratur.

Resultat: Vi fann att likabehandlingsplanen har en liten roll i skolans verksamhet. Förankringen finns i skolans inarbetade värdegrundsarbete. Endast en av våra tre undersöknings skolor använde sig av likabehandlingsbegrepp. Vår slutsats är att värdegrunden fortfarande är ett mer förekommande begrepp och används i arbetet med eleverna.

Betydelse för läraryrket : Inför vår kommande yrkesroller vi att skolor bör satsa på regelbunden kompetensutveckling kring arbetet med likabehandling. I vårt framtida arbete ser vi också betydelsen av att ge eleverna en mer framträdande roll.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Disposition	5
2. Bakgrund	6
2.1 Likabehandlingsplanen	6
2.1.1 Likabehandlingsplanens uppkomst	6
2.1.2 Likabehandlingsplanens syfte	7
2.1.3 Likabehandlingsplanens innehåll	7
2.2 Skolverkets definition av kränkande behandling	9
2.2.1 Medverkande aktörer	10
2.3 Lagar och styrdokument	10
2.3.1 FN: s barnkonvention	10
2.3.2 Skollagen	11
2.3.3 Lpo 94	11
2.3.4 Socialtjänstlagen	11
2.3.4 Arbetsmiljölagen	11
3. Litteratur och tidigare forskning	13
3.1 Kunskapsläget	13
3.2 Värdegrunden	14
3.3 Läraruppdraget	16
3.4 Förebyggande metoder och & arbetsätt	17
3.4.1 Friends	17
3.4.2 Lions Quest – Tillsammans	18
3.4.3 Systemteoretiskt förhållningssätt	18
4. Syfte & problemformuleringar	20
4.1 Avgränsningar	20
5. Metod	21
5.1 Metodval	21
5.2 Urval och undersökningsgrupp	22
5.2.1 Beskrivning av skolorna	23
5.3 Genomförande	23
5.3.1 Upplägg av intervju	23
5.4 Studiens tillförlitlighet	24
5.5 Etiska överväganden	25
6. Resultat	26
6.1 Likabehandlingsplanens utformning	26
6.1.1 Elevernas delaktighet	26
6.1.2 Kartläggning inför likabehandlingsplanen	27
6.2 Likabehandlingsplanens förankring i den dagliga verksamheten	28
6.3 Kompetensutveckling i anknytning till likabehandlingsplanen	31
6.4 Sammanfattning av resultat	32
6.4.1 Skola 1	32
6.4.2 Skola 2	33
6.4.3 Skola 3	33
6.5 Diskussion & tolkning av resultat	34
7. Slutdiskussion	36
7.1 Fortsatt forskning	37
8. Referenslista	38
Bilaga 1: Brev till skolor	
Bilaga 2: Intervjufrågor	

1 Inledning

Den 1 april 2006 infördes en ny skollag om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever (SFS 2006:67). Denna lag innebär att skolan har en skyldighet att aktivt förebygga och motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning. Trots detta kunde vi i januari läsa följande i Göteborgs – Posten. ”Skolorna har misslyckats – klarar inte av att minska mobbningen” (2008-01-30). I denna artikel kan man kort läsa om BRIS¹ årliga rapport, som visar att de samtal som de tar emot från mobbade barn i skolan är oförändrat högt. Bris erfarenhet är att eleverna upplever att de vuxna på skolan inte är medvetna om problemen kring mobbning och att de inte bryr sig om att följa upp händelser som inträffar. Vidare kan man läsa i samma artikel om eventuella orsaker till bristerna. Lars Arrhenius som är barn – och elev ombud på skolverket menar att bristen består i att man inte i tillräcklig utsträckning frågar eleverna kring problemen om kränkande behandling. En annan tidningsartikel skriver om skolors ointresse för kompetensutveckling. Här står att läsa att endast 14 av 200 skolor anmälde sitt intresse till utbildning i Olweus-metoden, vilken är den enda metod i kampen mot mobbning som är vetenskapligt baserad (Göteborgs – Posten, 2008-02-02).

Skolan är en av barns sociala arena. Den skall verka för kunskapsinhämtning och samtidigt vara trygg och säker för dem. Fungerar inte de sociala förhållandena väl för eleven, fungerar inte heller inhämtande av kunskap på ett tillfredställande sätt. Tyvärr visar även en av Skolverkets inspektioner (2008) att verkligheten i skolan för många elever är den motsatta. Tryggheten har bytts ut mot en vardag med glåpord och annan kränkande behandling för många elever. Inspektionen visar även att anmälningar som är gjorda angående kränkande behandling har ökat markant mellan år 2005 och 2006. Förra året hade anmälningarna stabiliserats, men de var fortfarande alltför höga.

Under våren kom ett antal liknande artiklar kring skolor och deras brister med att främja likabehandling. Tidningsartiklarna väckte vår uppmärksamhet och gjorde oss nyfikna på att undersöka hur man på skolor arbetar med främjandet av likabehandling. Genom att intervjua lärare och rektorer hade vi förhoppningar om att kunna få inblick och förståelse för likabehandlingsplanens roll i skolan.

En annan orsak till vårt valda ämne är att vi har upplevt avsaknad av tillräcklig utbildning inom ämnet diskriminering och annan kränkande behandling. Detta gav oss en anledning till att fördjupa oss i ämnet. Vi vill gå ut vår utbildning och känna kunskap och styrka i att kunna hantera likabehandlingsplanen. Likabehandling och allas lika värde är grundläggande begrepp i den svenska läroplanen som skall vara väl förankrade hos varje enskild individ som verkar inom skolans väggar.

Än så länge är skolorna hänvisade till att utifrån *Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever* på egen hand välja förebyggande arbetssätt och metoder för detta. Det finns få vetenskapligt bevisade metoder som skolorna kan luta sig mot. Det vi vet, är att mobbningen bevisligen fortsätter att öka ute på våra skolor. Vi önskar att vi med denna uppsats kan bidra med relevanta och viktiga slutsatser om arbetet kring likabehandlingsplanen.

¹ Barnens Rätt I Samhället

Fortsättningsvis kommer vi i vår uppsats att skifta mellan begreppet likabehandlingsplan och en förkortning för denna, BeL, vilket står för Barn- och elevskyddslagen. (Skolverket, 2007)

1.1 Disposition

Vi inleder vårt arbete med att presentera vår motivering till varför vi har valt att undersöka likabehandlingsplanen. Därefter ger vi läsaren en bakgrund till likabehandlingsplanen samt en förklaring av begrepp och definitioner. I vår bakgrund ger vi också en presentation av de regelverk som är av relevans för detta arbete. Vidare leder vi läsaren genom litteraturgenomgången för att sedan presentera vårt syfte och problemformuleringar. I efterföljande kapitel redogör vi för vår valda metod och dess tillförlitlighet. Här beskriver vi också våra undersökningsskolor. I resultatdelen redovisar vi utslaget av vår kvalitativa undersökning samt tolkning och diskussion av denna. I diskussionen och vår slutdiskussion reflekterar vi över resultatet med anknytning till litteratur samt undersökningens relevans inför vår kommande yrkesroll.

2. Bakgrund

Det faktum att skolor inte lyckas minska mobbningen väckte vårt intresse för att undersöka hur skolor använder sin likabehandlingsplan. Eftersom BeL är basen i vårt arbete kommer vi i detta avsnitt, förklara dess innebörd, varför en lagstadga och syftet med denna. Vi kommer också att ge en introduktion om dess innehåll samt begrepp och definitioner som är viktiga. En kort presentation av de aktörer som är kopplade till planen ges också. Som avslutning beskriver vi kort de regelverk som likabehandlingsplanen bygger på.

2.1 Likabehandlingsplanen

Varje verksamhet såsom förskola, skolbarnomsorg, skola och vuxenutbildning skall utforma en likabehandlingsplan som är anpassad till den verksamhet planen avser gälla. *Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever*, innebär att varje berörd verksamhet skall utforma en likabehandlingsplan som syftar ”till att främja barns och elevers rättigheter oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion, eller annan trosuppfattning, sexuell läggning, eller funktionshinder och att förebygga och förhindra trakasserier och annan kränkande behandling” (2006:67, 6 §).

2.1.1 Likabehandlingens uppkomst

Vuxna i arbetslivet omfattas av en lagstadga som skall motverka t.ex. kränkande behandling och diskriminering². Elever i skolan saknade detta lagstadgade skyddsnät. BeL: s uppkomst handlade därför till stor del av att elever skulle ges jämbördiga rättskydd. Den lag (2006:67) som inrättades 2006 för barn i förskola och skola innebär bl.a. att skolan blir ersättningsskyldig om den inte följer de skyldigheter som de har ålagts via den nya lagen. Innan uppkomsten av denna lag var eleverna i skolan anvisade ”till allmänna skadestånds- och processrättsliga principer” (Skolverket 2007, s.3). Genom lagen har alltså ansvaret på skolan som huvudman tydliggjorts och ökat. Skolverket skriver också i sin rapport att BeL är ”ett led i implementeringen tre EG-rättsliga direktiv – direktivet mot etnisk diskriminering, arbetslivsdirektivet och likabehandlingsdirektivet”³ (s.4). Ett rättesnöre för utarbetandet av BeL har varit lagen om likabehandling av studenter i högskolan, vilken gäller sedan mars 2002. (Skolverket, 2007).

Propositionen (Regeringens proposition 2005/06:38) som lämnades till riksdagen menade, att det är viktigt att en lagstiftning sker mot diskriminering och annan kränkande behandling inom skolan. Syftet var att ge alla inom skolans verksamhet ett heltäckande skydd. Detta heltäckande skydd ses som en fråga om varje individ mänskliga rättigheter. ”Kampen mot diskriminering har som ändamål att både skydda människor mot orättvisor och att bidra till att

² ”Se jämställdhetslagen (1 991:433), lagen (1 999:130) om åtgärder mot diskriminering i arbetslivet på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, lagen (1999:132) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av funktionshinder och lagen (1999:133) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning” (Skolverket, 2007, s.3).

³ Lagar och regler som medlemsländerna i EU antar, kallas för EG-rätten. Direktiven är en av rättsakterna.

människors möjligheter till ett tryggt och gott liv förbättras” (Regeringens proposition, 2005/06:38, s.22). I förslaget står också att läsa om vikten av ett förebyggande arbetet och som också anges som ett skäl till regeringens förslag.

Ett sätt att verka för mänskliga rättigheter och människors lika värde är att förändra människors attityder och normer samt att öka medvetenheten om förekomsten av och kunskapen om diskriminering och andra former av kränkande behandling (Regeringens proposition. 2005/06:38, s.87).

Bakgrunden till likabehandlingsplanens uppkomst var alltså främst att införa en lagstadga för barn och elever, mot diskriminering och annan kränkande behandling. Lagstadgan innebär också tvång på att skolorna inrättar en plan där man beskriver arbetet för att motarbeta och förebygga all kränkande behandling.

2.1.2 Likabehandlingsplanens syfte

Syftet med likabehandlingsplanen är att se till att alla elever inom skolans verksamhet, oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning sexuell läggning eller funktionshinder får samma rättigheter. Skolan skall aktivt förebygga och motverka diskriminering och kränkande behandling. Varje skola skall ha en väl utarbetad plan som behandlar alla Skolverkets direktiv när det gäller utformandet av likabehandlingsplanen. Syftet med denna plan ”är att främja alla barns och elevers lika rättigheter och att förebygga och förhindra kränkande behandling” (Skolverket 2007, s.10).

2.1.3 Likabehandlingsplanens innehåll

Vad skall en likabehandlingsplan innehålla? *Allmänna råd och kommentarer för arbetet med att främja likabehandling – och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling* är en folder som Skolverket (2006) har författat. I denna ges en beskrivning vad en likabehandlingsplan kan eller bör innehålla för att arbeta mot lagen 2006:67. Dessa råd som beskrivs i denna folder skall följas om inte skolan kan visa påvisa att den på annat sätt uppnår de krav som ställs. I denna skrift kan man läsa om hur skolan bör forma sin likabehandlingsplan:

- tydligt uttrycka att verksamhetens ledning tar avstånd från alla tendenser till trakasserier och annan kränkande behandling och ange en tydlig ansvarsfördelning mellan rektor eller någon med motsvarande ledningsfunktion och personal,
- vara konkret och utgå från aktuell kartläggning av verksamhetens behov som utgångspunkt för planerade åtgärder under det kommande året med en tydlig koppling till varje diskrimineringsgrund,
- beskriva rutiner för akuta åtgärder och uppföljande insatser och hur dessa skall dokumenteras, beskriva hur barn, elever och personal skall medverka i arbetet med planen samt hur vårdnadshavare skall göras delaktiga i arbetet,
- beskriva hur planen skall göras känd och förankras i hela verksamheten och hos barns och elevers vårdnadshavare,
- innehålla en planering för personalens kompetensutveckling för att öka medvetenheten om förekomsten av och kunskap om diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling, och beskriva hur planen årligen skall följas upp, utvärderas och vid behov revideras (s. 14).

I sina kommentarer om ovanstående punkter skriver Skolverket (2006) att forskning visar att en viktig faktor för skapandet av en god trygg miljö, är att ledningen aktivt och uttryckligen visar att de tar avstånd ifrån all slags kränkande behandling. Samma forskning säger att personalens kunnskap kring begreppen trakasserier, diskriminering och annan kränkande behandling är av stor betydelse. En av punkterna säger att elever och barn skall vara delaktiga

i arbetet med likabehandlingsplanen. Att ge eleverna inflytande kan minska uppkomsten av kränkande behandling, genom att de får vara med och påverka sin egen miljö (Skolverket, 2006).

En likabehandlingsplan skall ha tydlig struktur, uttryckliga mål och konkreta åtgärder. (Skolverket, 2006). Planen bör bygga på en analys av nuläget av den pågående verksamheten, för att de ska veta vad skolan främst behöver arbeta med för att förebygga och motverka diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling. Fortsättningsvis kan man i *Allmänna råd* (Skolverket, 2006) läsa att ”det är viktigt att det främjande och förebyggande arbetet baseras på aktuell kännedom om barnens och elevernas trivsel och inflytande samt om förekomsten av diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling i den egna verksamheten” (s.16). Skolorna använder redan många kartläggningsmetoder som ska ingå i en likabehandlingsplan. Det kan således vara en bra början att inspektera skolans befintliga kartläggningsmetoder mot kränkande behandling. *Förebygga diskriminering och främja likabehandling i skolan* (2008), är en skrift som tagits fram som ett stöd till skolorna. I skriften ges förslag till metoder som kan användas vid kartläggning:

- *Planerade samtal* – en del av kartläggningen kan utgöras av regelbundna planerade samtal med kamratstödjare, elevråd, elevrådsteam och andra vuxna på skolan. Syftet ska vara att få information om stämningen på skolan och händelser och situationer för skolans uppdrag att främja likabehandling och motverka diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling.
- *Enkäter* – enkäter till elever kan innehålla både detaljerade frågor om upplevd diskriminering i olika sammanhang, till exempel om elever känner sig orättvist behandlade av lärare, trakasserade av skolans personal eller av andra elever. Enkäterna kan också innehålla mer allmänna frågor om attityder till exempelvis homosexualitet, främlingsfientlighet, intolerans och könsroller.

Många skolor genomför sedan tidigare enkäter där de kartlägger elevernas trivsel i skolan. De enkäterna kan kompletteras med frågor som tar upp var och en av diskrimineringsgrunderna.

Det är viktigt att all personal och elevernas vårdnadshavare deltar i skolans likabehandlingsarbete. Kanske kan även anställda och föräldrar besvara enkäter med frågor om hur de upplever likabehandlingsarbetet?

- *Incidentrapporter* – rapporterade kränkningar och vidtagna åtgärder ska dokumenteras.
- Likabehandlingsplanen ska ses över och förbättras varje år. Då kan det vara en bra ide att sammanställa statistik över kränkningar uppdelade på de olika diskrimineringsgrunderna samt annan kränkande behandling. Tänk på att mörkertalet kan vara stort.
- *Genomgång av rutiner och regler* – arbetet med att förebygga diskriminering handlar mycket om att kritiskt granska rutiner och bestämmelser som redan finns. Vid genomgången av skolans verksamhet rekommenderas att flera personer involveras i arbetet. Blanda gärna olika yrkesgrupper och se till att eleverna deltar i processen (Skolverket 2008, s.21).

Oavsett vilken analys skolan väljer att genomföra skall den ligga till grund för formulering av mål för att kunna vidareutveckla väsentliga åtgärder för arbetet kring skolans likabehandlingsplan.

2.2 Skolverkets definition av kränkande behandling

Kränkande behandling kan finnas i olika former såsom, diskriminering, trakasserier samt annan kränkande behandling. Det sistnämnda begreppet har inte någon anknytning till diskrimineringsgrunderna. Det är angeläget att förstå innebörden i dessa begrepp och definitioner för att kunna tolka likabehandlingsplanens innehåll. I det här avsnittet ger vi en förklaring av Skolverkets begrepp och dess definitioner som finns att hitta i Skolverkets *Allmänna råd* (2006, s.10-11).

Diskriminering: När skolan behandlar en elev sämre än en annan elev utifrån någon av de fem diskrimineringsgrunderna: kön, funktionshinder, sexuell läggning, etnisk tillhörighet och religion eller annan trosuppfattning. Diskriminering i skolan kan förekomma genom de vuxnas handlingssätt, undervisning, regler eller läroböcker.

Direkt diskriminering: När en elev särbehandlas och det har en direkt förbindelse till någon diskrimineringsgrund. Ett exempel kan vara om en elev på grund av sitt handikapp inte får lov att delta på ex. en friluftsdag för att hon/han sitter i rullstol.

Indirekt diskriminering: När reglerna på en skola missgynnar en elev på grund av någon diskrimineringsgrund. Det kan vara att skolan serverar alla elever samma kost, trots att de finns elever som av religiösa skäl behöver annan mat.

Trakasserier: Ett bemötande som kränker en elevs värdighet i anslutning till någon diskrimineringsgrund. Trakasserier kan ske både när en vuxen utsätter en elev samt elever emellan.

Annan kränkande behandling: En kränkning av en elevs värdighet som inte har någon koppling till diskrimineringsgrunderna. Kränkningarna kan vara av olika karaktär och i definitionen nämns, *verbala* - svordomar, hot, öknamn, *fysiska* – knuffar, slag, *psykosociala* – utfrysning, samt *kränkningar i text och bild* – fotografi, msm, sms. I annan kränkande behandling inkluderas också begreppet mobbning.

De fem diskrimineringsgrunderna är etnisk tillhörighet, funktionshinder, kön, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning. . I Skolverkets nyhetsbrev 1/2008 beskrivs diskrimineringsgrunderna följande:

Etnisk tillhörighet: Någon tillhör en grupp personer med samma nationella eller etniska ursprung, ras eller hudfärg. Exempel på diskriminering kan vara en elev som är bäst i klassen i svenska, aktiv på lektionerna samt har alla rätt på proven trots detta inte får MVG utav sin lärare på grund av sitt modersmål.

Funktionshinder: Funktionshinder kan vara psykiska, fysiska eller intellektuella. Både sådana som märks, exempelvis som att man sitter i rullstol och sådana som inte märks som exempelvis ADHD, räknas till funktionshinder. Om en elev med ADHD blir utkörd från klassrummet räknas detta som diskriminering.

Könsdiskriminering: Trakasserier som har anknytning till elevens kön. Det kan exempelvis vara att en kille blir retad för att han är den enda killen som går i dans.

Religion och annan trosuppfattning: Skolan får inte missgynna en elev på grund av hans eller hennes religion. Ett exempel kan vara att en elev i skolan blir retad för att hans familj är med i Pingstkyrkan.

Sexuell läggning: Med sexuell läggning menas heterosexualitet, bisexualitet och homosexualitet. Att en tjej kan bli retad för att hon har ”killkläder” kan vara ett exempel på trakasserier som kan förekomma.

En gemensam faktor för diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling är ”att den strider mot principen om alla människors lika värde” (Skolverket, 2006, s.12).

2.2.1 Medverkande aktörer

I likabehandlingsplanen finns ett antal aktörer som skall ansvara för sina respektive områden och se till att lagen 2006:67 efterföljs på våra skolor. De medverkande aktörerna presenteras nedan.

Jämställdhetsombudsmannen [JämO] verkar för lika villkor oberoende av kön, i skolan, i arbetslivet och i vissa andra sammanhang. *Ombudsmannen mot etnisk diskriminering* [DO] verkar för att etnisk eller religiös diskriminering inte skall förekomma. Etnisk diskriminering har anknytning till etnisk eller nationell tillhörighet eller hudfärg. *Handikappombudsmannen* [HO] verkar för att alla människor ska få lika möjligheter samt för att ingen människa ska bli orättvist behandlad på grund av sitt funktionshinder. *Ombudsmannen mot diskriminering pga. sexuell läggning* [HomO] verkar för att ingen människa ska behandlas orättvist på grund av sin sexuella läggning (hetero-, homo-, eller bisexualitet). *Skolverket genom Barn- och elevombudet* har tillsyn över lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Barn- och elevombudet ger elever stöd och råd samt informerar om barn- och elevskyddslagen (Skolverket, 2008).

2.3 Lagar och styrdokument

Diskriminering, mobbning och kränkningar är inget nytt i skolans värld. Redan innan lagen trädde i kraft 2006 styrdes skolan av ett antal förordningar, vilka har utarbetats på olika nivåer. Dessa förordningar gäller fortfarande. Här kommer vi att kort beskriva de regelverk som är av relevans för vårt arbete.

2.3.1 FN: s barnkonvention

I artikel 2 fastställs alla barns rättighet till att inte utsättas för diskriminering med anknytning till diskrimineringsgrunderna. Artikel 3, punkt 1 FN:s barnkonvention säger: ”vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet”. Att skolan skall säkerställa och upprätthålla ordningen och vidta lämpliga åtgärder för detta på ett sätt som stämmer överens med barnets värdighet medges i artikel 28. Denna konvention skriver också i artikel 29, punkt 1d, att barnets skolgång skall avse att ”förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en

anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etnisk, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar” (www.bo.se).

2.3.2 Skollagen

Riksdagen har stiftat de grundläggande bestämmelser som finns i skollagen. Följande instanser omfattas av denna; förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. I skollagens allmänna föreskrifter § 2, står följande:

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolan

1. främja jämställdhet mellan könen samt

2. aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden (Lag 1999:886) (www.skolverket.se).

2.3.3 Lpo 94

Alla verksamma lärare, skall vara väl införlivade i *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Den skall genomsyra verksamheten, och anger också vilka ståndpunkter lärarna inom skolan skall ha. I läroplanen ges tydliga riktlinjer för vilket förhållningssätt alla inom skolväsendet bör verka för. En viktig uppgift som skolan har, är att den skall förmedla värden som ”människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta” (Utbildningsdepartementet, 1998, s.3).

Under rubriken förståelse och medmänsklighet kan man läsa att ”ingen skall i skolan utsättas för mobbning”. ”Tendenser till trakasserier skall aktivt bekämpas.” ”Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser” (Utbildningsdepartementet, 1998, s.3). Det här är några av de grundläggande värden som skolan har i uppgift att förankra hos eleverna. Vilket talar för att lärarna skall vara goda förebilder med väl övervägda etiska värden och principer och aktivt motarbeta det, som inte står för dessa grundläggande värden.

2.3.4 Socialtjänstlagen

Verksamhet som innefattar barn och den personal som verkar inom verksamheten är skyldig att anmäla sådant som innebär att socialtjänsten måste medverka till att skydda ett barn (2001: 453, kap, 14 1 §). ”Skyldigheten att anmäla är ovillkorlig och får inte bli föremål för överväganden av den anmälningsskyldige själv” (Skolverket, 2006, s. 33).

2.3.5 Arbetsmiljölagen

Den här lagen syftar till att ge elever, lärare och annan personal en god fysisk och psykosocial arbetsmiljö. Ovannämnda individer skall ”trivas och utvecklas på sin arbetsplats – skolan, utifrån en helhetssyn på hälsa och arbetsmiljö” (Skolverket, 2006, s. 32). I de flesta kapitel i lagen jämför eleven med arbetstagare, dock innefattas inte elever i förskoleverksamhet samt skolbarnsomsorg (Skolverket, 2006).

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att skolan styrs av ett antal regler som är ovillkorliga. Utöver BeL finns ett antal förordningar som skall gälla för verksamheter som innefattas av barn och ungdomar. Vi har i vårt arbete valt att ge en förklaring av de förordningar som finns eftersom BeL har utgått från dem och har dem som en viktig grund. I vårt arbete kommer vi fortsättningsvis att enbart behandla delar av likabehandlingsplanen dvs. *lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever* (2006:67) och inga andra regelverk.

3 Litteraturgenomgång och tidigare forskning

I litteraturstudierna ville vi hitta relevant material att bearbeta inför vår undersökning. Eftersom *Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever* är relativt ny, är litteraturen och forskningen angående denna plan begränsad. Vi har därför blivit hänvisade via Internet till att söka material på Skolverkets hemsida. Här hittade vi bl. a. Skolverkets delredovisning (U2006/5849/S) som är gjord i uppdrag av regeringen och på hemsidan för Myndigheten för skolutveckling fann vi stödmaterialet *Olikas lika värde* (Myndigheten för skolutveckling 2003).

Under kunskapsläget redovisar vi för vetenskapen kring mobbning och forskarna kring ämnet. Likabehandlingsplanen handlar om att ge elever ett lagstadgat skydd där allas lika värde sätts i fokus och som hänger samman med en god människosyn, vilket också kan benämnas som värdegrunden. Därför kommer vi att i litteraturdelen också skriva om detta viktiga begrepp. Även här har vi delvis använt material från Skolverket, *Värdegrundsboken om samtal för demokrati i skolan*, men också Kennert Orlenius bok, *Värdegrunden finns den?* Vi kommer att skriva om lärarens viktiga roll i att skapa en trygg skolmiljö. *Skolan – en arena för mobbning* (Eriksson, Lindberg, Flygare & Daneback, 2002) är en av de skrifter som vi har använt gällande forskning kring all kränkande behandling i skolan.

Under detta kapitel presenterar vi också de metoder och arbetssätt som våra undersökta skolor arbetar med, för att ge läsaren en övergripande förståelse för dessa inför resultatdelen.

3.1 Kunskapsläget

Sedan 1960-talet har det förekommit forskning om barn som med olika metoder utesluter varandra i relationer. Problemet kom då att benämnas som mobbning och avgränsades till att innefatta upprepande gärningar i specifika situationer i skolan.

Dan Olwéus forskning har starkt påverkat det växande forskningsfältet inom mobbning⁴. Han har varit ledande inom systematisk och empirisk forskning där förklaringar till problemen ges samt vilka åtgärder som behövs för problemen och det förebyggande arbetet (Eriksson, m.fl. 2002). ”Olwéus ståndpunkt är att källan till skolmobbning inte finns i skolan utan i individens dispositioner av aggressiv art, vilket försvagas eller förstärks av omgivningsfaktorer som t.ex. uppväxtvillkor” (s.13). Vidare forskning har också i första hand bedrivits utifrån ett psykologiskt perspektiv där individen sätts i fokus och orsakerna till mobbning klarläggs utifrån människors olika egenskaper, karaktärer och bakgrunder. Förevarande och liknande forskning har av flera forskare blivit ifrågasatt då de menar att man bör uppmärksamma sociala och kulturella dimensioner i en större utsträckning än tidigare. Marie Bliding är en forskare som har sin utgångspunkt i det sociokulturella perspektivet. I ett uppdrag från Skolverket fann hon och medforskarna Holm & Hägglund att eleverna såg sin tillvaro med att hantera samspelet i kamratgrupper och sociala relationer som en svårighet. Svårigheten var att definiera handlingar som kränkning eller mobbning ”eftersom de hade kommit att bli – eller var på väg att bli – mer eller mindre ‘naturliga’ inslag i skolvardagen” (Bliding 2004, s.32).

⁴ Olwéus har utformat en vetenskaplig metod som liknar en uppfostringsmodell och förankras i skol-, klass-, och individnivå.

Därför blir definitionen av mobbning inskränkt och förenklad i det här sammanhanget vilket kan medföra att risken med de ingripanden som skolans personal hanterar problemen med inte stämmer överens med komplexiteten i kränkningarna.

Enligt Solveig Hägglund som är professor i pedagogik finns det fortfarande intressanta frågor att belysa inom forskningen som ”hur de sociala och kulturella mekanismer ser ut som bidrar till att normalisera kränkningar, våld, utestulning, ignorans och utfrysning” (Skolverket, 2007, s 13). Hägglund menar att vi är i behov av att veta mer om hur barns normer, värderingar och föreställningar utvecklas och fungerar gemensamt med andra barn (Skolverket 2007).

De nordiska forskarna sammanfattade vid Nordiska ministerrådets⁵ möte 2003 att praktiker och forskare behöver samarbeta för att gemensamt bättre förstå och kunna vidta åtgärder i skolans vardag. Mobbning måste ses som en del i rådande elev- och skolkultur och inte betraktas som en avskild händelse.

Skolvärlden kan ses som en spegelbild av det övriga samhället med maktstrukturer där olika grupper marginaliseras och underordnas vilket påverkar elevernas syn på sig själva och varandra. Samtidigt är det gemensamma kunskaps- och värdesystem föränderligt eftersom elever ständigt byts ut och attityder och värderingar kan modifieras över tid (Skolverket 2007 s.13).

Att det krävs vidare kunskapsutveckling inom forskningsområdet kränkningar i skolan, var en slutsats som regeringsuppdraget drog efter kartläggningen i skolan 2002. En givande strategi, anser forskarna, skulle vara om man studerade kränkningar i skolan ur flera perspektiv parallellt, t.ex. individuella, institutionella samt kulturella perspektiv. Slutligen konstaterar forskarna vid det Nordiska ministerrådet, ”att resultaten talar för metoder för direkta åtgärder behöver utvecklas nära den specifika kontexten, tillsammans med elever utan att man grips av moralisk panik” (Skolverket 2007, s.13).

Flera tidigare studier visar att det fortfarande saknas kunskap om trakasserier, mobbning och diskriminering bland unga och att dessa fenomen är svåra att studera. Kunskapen behövs vilket även styrks i *Skolan – en arena för mobbning* där man kan läsa att, ”för att motverka förekomsten av mobbning och trakasserier behövs goda kunskaper om vad mobbning är och varför mobbning förekommer” (Eriksson, m.fl. 2002, s. 10).

3.2 Värdegrunden

Värdegrunden är ett mycket komplext begrepp som behöver problematiseras. Men i det stora hela handlar det främst om hur vi som människor behandlar och värderar varandra, vare sig vi är vuxna eller barn. Värdegrundens värden gäller under alla omständigheter, det vill säga de är oförtytterliga.

Zackari & Modig skriver i *Värdegrundsboken* (2002) om hur man framgångsrikt kan arbeta med värdegrundsfrågor. De menar att man gemensamt bör utarbeta långsiktiga metoder som binder samman värdegrundsfrågor med den övriga verksamheten på skolan. I *Olikas lika värde* (Myndigheten för skolutveckling, 2003) kan man också läsa om den gemensamma

⁵ Nordiska ministerrådet (2003). ”Ledningsgruppen för Nordiskt skolsamarbete arbetar för att stärka den nordiska gemenskapen på skolområdet” (www.norden.org).

värdegrunden som det demokratiska uppdraget vilar på. En del av detta uppdrag innefattar följande:

Att motverka kränkande behandling omfattar både förebyggande och akuta, åtgärdande insatser. Förebyggande insatser handlar om att arbeta långsiktigt för en trygg och demokratisk miljö. Ett förebyggande arbete måste omfatta hela organisationen och de relationer mellan individer som formas och utvecklas där (Myndigheten för skolutveckling s. 12).

I Lpo 94 lyfts värdegrunden fram som en grundläggande del i skolans uppdrag. Den skall vara med som ett perspektiv i all undervisning och blir därmed ett underlag för hela verksamheten. Så här har det inte alltid sett ut då fokus tidigare har legat på skolans uppdrag som kunskapsförmedlare.

”Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, allas lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta” (Utbildningsdepartementet, 1998, s.3), är värden som lyfts fram i Lpo 94. Innebörden i detta uppdrag är att lärare ska tillämpa värdegrunden i undervisningen genom att:

- klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet,
- öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling,
- tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen och
- samarbeta med hemmen i elevernas fostran och därvid klargöra skolans normer och regler som en grund för arbetet och för samarbete (Utbildningsdepartementet, 1998, s.9).

Vad är det då som gör att värdegrunden har blivit ett sådant betydelsefullt inslag i dagens skola? Var det tidigare inte lika viktigt hur man betedde sig mot varandra? Självklart var det, men då såg samhället annorlunda ut. Kennert Orlenius (2001) som är fil. dr i pedagogik menar att, i Sverige runt 1950 var regler och normer ganska givna för alla; överlag erhöles en framtidsoptimism i samhället. Man väntade sig ekonomisk trygghet och materiellt välstånd. Rollerna i familjen var tydliga och intakta. ”Traditionens makt innebar tydliga ramar för den unge” (Orlenius, 2001, s 76). Vidare anser han att traditionen gav trygghet och stöd i frågan om livsval, men då samhället idag ser annorlunda ut finns inte den bundenheten. Som ovan nämnts låg tidigare fokus endast på de lärdomar som läroböckerna förmedlade och skolan hade i och med det kunskapsmonopol. I dagens samhälle drabbas barnen överallt av ett enormt informationsflöde där var och en väljer det som de tycker är rätt. Orlenius (2001) tror att all valfrihet och överflöd av livsval kan leda till stor förvirring och osäkerhet hos barn.

Det är här skolans uppdrag kommer in i bilden. Från att läroplanerna har förmedlat kollektiva lösningar är det nu individen som ska stå i centrum. Eftersom undervisningen idag ska anpassas till varje elevs individuella utveckling är det angeläget att hitta en struktur och en gemensam värdegrund i varje klass/skola. Det är därför viktigt att skolan och lärarna arbetar och diskuterar kring värdegrunden tillsammans med eleverna. Orlenius (2001) bekräftar det som står i Lpo 94 och i *Olikas lika värde* (Myndigheten för skolutveckling, 2003) nämligen att värdegrunden ska genomsyra den pedagogiska verksamheten i sin helhet för att nå bästa resultat. Med detta menar han att det inte räcker med endast en lektion i veckan kring förebyggande arbetssätt mot kränkande behandling, utan att värdefrågor kan tas upp och integreras i ämnen som till exempel samhällskunskap och naturkunskap. Arbetet kring värdegrundsfrågor bör vara ett förhållningssätt hos alla vuxna som verkar inom skolan samt ses som ett naturligt inslag i det vardagliga arbetet. Att regelbundet använda sig av en metod

för förebyggande av kränkande behandling, vilket är detsamma som arbete med värdegrundsfrågor, kan vara en början till detta förhållningssätt (Orlenius, 2001).

3.3 Läraruppdraget

Alla som väljer att bli lärare till yrket, väljer också en position som oftast innebär att man axlar en roll där man ses som en auktoritet. De etiska värderingarna förmedlas i många situationer, både medvetna och omedvetna. Det här är dock ett bekymmer enligt BRIS rapport (2008). Tyvärr visar rapporten att det är framförallt vuxnas handfallenhet kring mobbning som eleverna upplever som ett stort problem. Martin Höög som är kunnig inom mobbning menar att ”barn är beroende av att vuxna agerar och hur de agerar” (BRIS, 2008, s.37). Denna rapport framhåller att orsakerna till mobbning handlar just till stor del om avsaknaden av struktur och ledning. Därför är det viktigt att inta en roll där respekten för varje individ genomsyrar verksamhetsandan. Det här är inget man som lärare kan välja bort. ”Som pedagog i förskola och skola är frågan om människosynen inte din privatsak” (Gren, 2001, s. 41). Vi har ett tydligt uppdrag där en god människosyn skall ligga till grund för skolan. Detta uttrycks även bokstavligen i skollag och läroplan. I skollagen § 2 kan vi bl.a. läsa att:

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö (www.skolverket.se).

Skolan har alltså inte enbart ett syfte där den skall verka för inhämtning av kunskap utan också för att förmedla viktiga grundläggande värderingar. Colnerud och Granström har författat en bok utifrån ett empiriskt material angående lärarnas yrkesspråk och yrkesetik. De skriver att ”etisk fostran av eleverna – att påverka dem till att omfatta rådande värden och kulturmönster – är enligt skollag och läroplaner en viktig uppgift för skolan och därmed lärarna” (2007, s.135). Vidare skriver författarna att detta inte är en lätt uppgift, eftersom vi lever i ett samhälle där ett enhetligt normsystem inte längre är givet vilket gör att rollen som fostrare blir osäker. Lars-Åke Kernell undervisar i didaktik vid Göteborgs Universitet och även han skriver om en förändring i skolkulturen. Han menar att barn idag har intagit en position mer jämställd med de vuxna och att verksamheten enbart fungerar med en ömsesidig respekt (Kernell, 2002). Än viktigare blir då förhållningssättet som skolans personal besitter. Forskning visar att ett gemensamt förhållningssätt till kränkande behandling är av stor vikt (Myndigheten för skolutveckling, 2003). De skall dela en helhetssyn där de vuxna känner ansvar och delaktighet i elevens sociala utveckling och hälsa. ”De vuxnas gemensamma förhållningssätt handlar om såväl värme som engagemang och om att ha klara och kända gränser och rutiner” (2003, s.4). BRIS poängterar också betydelsen av de vuxnas närvaro i skolan (Bris – rapport, 2008). De menar att kunskap, intresse och att tycka om att vara med eleverna är viktiga befogenheter för lärarrollen. Dessa befogenheter grundar sig i lärarnas integritet och kompetens. Om du som lärare skall förmedla kommunikation och samhörighet som viktiga verktyg i samspeletsprocessen, måste du som vuxen kunna hantera dessa.

God kunskap om kränkande behandling hos alla berörda inom skolans verksamhet har visat sig vara en av framgångsfaktorerna i arbetet mot kränkande behandling. (Zackari & Modig, 2002) Tyvärr är inte en kollektiv kompetensutveckling något förekommande fenomen på våra skolor. En orsak tros vara att man inte ser värdegrunden som en fråga om kunskap och kompetens. Att se den sociala utvecklingen jämbördig med ex. läs- och skrivinläring kräver en organisation som har en kunskap om socialpsykologi och socialpedagogik (Zackari &

Modigh, 2002). Dock är skolledningens viktigaste uppgift att se till att all berörd personal uppfyller de krav som ställs på deras yrkesroll. Skolverket skriver följande i sin rapport:

Vi menar att kommunen och skolledningen inte får acceptera att skolpersonal företräder värden som strider mot läroplanernas värdegrund. Vuxna är förebilder och barn och ungdomar påverkas av hur vuxna bemöter och värderar dem. Det betyder att de vuxna aldrig bara kan lära ut moral, etik och demokrati. De måste själva visa att de omfattar de grundläggande värdena i praktisk handling (Zackari & Modigh, 2002, s.55).

Även Olwéus som har utformat en vetenskapligt bevisad metod menar att en god skolmiljö känns igen av engagerande vuxna med tydliga gränsmarkeringar som de förmedlar på ett vänlig men bestämt sätt. Även kunskapen beskrivs som en viktig komponent i arbetet för en bra skolmiljö. ”Engagerade vuxna och ökad medvetenhet och kunskap om mobbningsproblem” (Eriksson, m.fl., 2002, s.47) är en av kärnkomponenterna, som ses som en allmän förutsättning.

3.4 Förebyggande metoder & arbetssätt

Genom 7 § i *Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever* regleras en tydlig skyldighet som varje skola har. Det konstateras att: ”Huvudmannen för verksamheten eller den huvudmannen bestämmer skall vidta åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för trakasserier och annan kränkande behandling” (Skolverket, 2006, s.25). Vi kommer här nedan att presentera de metoder och arbetssätt som våra undersökningsskolor använder sig av. Avsikten med presentationen är inte att analysera metoderna utan att ge läsaren en övergripande förståelse inför vår resultatdel.

3.4.1 Friends

Sara Damber grundade friends 1997. Hon har själv upplevt och varit utsatt för mobbning under sin skoltid, men då en av hennes klasskamrater efter en tid sa ifrån och fick med sig de andra kamraterna upphörde mobbningen. Därav friends starka tro på kamratstödjararbetet det vill säga ”elever är viktiga, och alla kan göra skillnad” (www.friends.se).

Friends vision är att ”barn och ungdomar ska få vara trygga och slippa leva med en klump i magen”. ”Alla har rätt till en vän” (www.friends.se). Deras målsättning är att minska mobbning och annan kränkande behandling i samhället med fokus på barn och ungdom. Genom att Friends utbildar barn och vuxna i förebyggande arbete mot mobbning och annan kränkande behandling, samt ger dem rätt kunskap och verktyg hjälper de skolor att starta upp ett långsiktigt arbete mot mobbning.

Friends ser eleverna som en viktig resurs i arbetet mot att motverka mobbning och annan kränkande behandling; de är dock medvetna om att ansvaret ligger hos de vuxna. Eleverna kan se sådant som de vuxna ibland kan missa, exempelvis grupperingar och hur stämningen i klassen är. En kamratstödjare ska vara en schysst kompis och inte uppfattas som en polis eller ängel. De träffas regelbundet tillsammans med skolans antimobbingsgrupp för att prata om stämningen i klassen och om de vet någon som känner sig utanför eller trakasserad. De lägger fokus på lösningar istället för problem. Genom att kamratstödjarna bryr sig om elever som ingen annan ser och inte ställer upp på kränkningar är förhoppningen att de ska fungera som förebilder.

3.4.2 Lions Quest – Tillsammans

Lions Quest "Tillsammans" är ett läromedel som riktar sig till barn och ungdom från förskoleklass till gymnasiet. Det riktar sig även till lärare, annan skolpersonal samt föräldrar och är väl anpassat till Lpo 94, det vill säga den senaste läroplanen för grundskolan. Innehållet i läromedlet är utformat för att stärka och uppmuntra ett positivt beteende och "visar hur man kan arbeta långsiktigt och förebyggande för att nå målet – en bättre livskvalitet" (www-lions-quest.se). Punkterna kring läromedlets uppbyggnad är följande:

- **Kommunikation** - förmågan att uttrycka idéer klart och tydligt.
- **Samarbete** - att arbeta tillsammans med andra mot ett gemensamt mål och vara en positiv medlem i arbetsgruppen.
- **Konflikt och problemlösning** - att effektivt kunna handskas med personliga utmaningar och konflikter med andra samt att motverka våld och mobbing.
- **Att respektera och uppskatta sig själv och andra** - att erkänna sina egna och andras talanger, att förstå hur människor både är lika och olika varandra och att lära sig fungera med andra människor hur olika de än kan vara
- **Att stå emot negativa påtryckningar** - att kunna säga nej till negativt gruppträck eller negativ mediapåverkan.
- **Att hjälpa eleverna** att utvärdera sina egna tidigare prestationer och att sätta upp mål för framtiden. Läromedlet visar hur man kan arbeta långsiktigt och förebyggande för att nå målet - en bättre livskvalitet (www-lions-quest).

3.4.3 Systemteoretiskt förhållningssätt

"Systemteori är en teori som ser mänskligt handlande och mänskliga problem som något som sker och uppstår i ett samspel mellan människor och som inte kan förklaras av den enskilde individens inneboende egenskaper" (Andersson, I, 2004, s.20). Detta synsätt medför att man kommer ifrån de negativa tankarna som ex. att hitta syndabockar och sökandet efter fel, istället fokuserar man på det positiva. Lite kortfattat vad det innebär att arbeta utifrån ett systemteoretiskt förhållningssätt i vardagen:

- Vi ser människor som en del av ett system.
- Vi talar med och till varandra och inte om varandra.
- Alla har rätt att få sin röst hörd och har rätt till sin upplevelse.
- Alla tar ansvar för samarbetet.
- Vi är medvetna om att vi alltid kommunicerar (även med kroppsspråk, tystnad m.m.)
- Vi är vaksamma på våra fördomar (vi tänker på hur vi tänker).
- Vi vill stödja alla – det är beteenden vi vill befrämja eller motverka inte personer (Personlig kommunikation, Boije, A, 2007-10-03).

Utifrån vår bakgrundsbeskrivning och litteraturgenomgång kan vi konstatera att avgörande faktorer i främjandet av kränkande behandling är en gemensam värdegrund och ett ömsesidigt förhållningssätt hos personalen. Det har visat sig att eleverna uppfattar en god struktur och handledning som en trygghet. Kunskapen hos lärare kring all kränkande behandling måste utvecklas då lärarna upplevs som handfallna av eleverna. Lärarkompetensen är en fråga för ledningen. Andra avgörande faktorer i främjande syfte är att göra eleverna delaktiga i utformningen eftersom vetskapen kring skolans situation finns hos dem. Att göra eleverna till medverkande deltagare har också visat att mobbningen minskar. En likabehandlingsplan ska genomsyra den pedagogiska verksamheten och förankras dagligen i arbetet. Den ska också vara tydlig och synlig för eleverna. Med utgångspunkt i de delar vi valt att beskriva i bakgrund och litteratur presenterar vi i nästa avsnitt vårt syfte med det här arbetet.

4 Syfte och problemformuleringar

Vårt övergripande syfte är att undersöka vilken roll likabehandlingsplanen har i den pedagogiska verksamheten på våra undersökningsskolor. Genom kvalitativa intervjuer med ledning och lärare har vi som avsikt att granska hur skolorna har arbetat fram sin likabehandlingsplan. Vårt undersökningssyfte är att se om den implementeras i det dagliga arbetet samt vilken kompetensutveckling som finns i anslutning till BeL. Vi har för avsikt att besvara följande problemformuleringar:

- Hur har utformningen av skolornas likabehandlingsplan gått till?
- Hur förankras den i det vardagliga arbetet?
- I vilken utsträckning satsar ledningen på kompetensutveckling?

4.1 Avgränsningar

Vi har i våra undersökningar valt att lägga fokus på likabehandlingsplanen och inte mobbning i allmänhet ute på skolor. Vi har gjort ytterliga avgränsningar genom att endast presentera de metoder som används ute på våra undersökningsskolor, eftersom det är de som är av relevans för vårt arbete. Vi kommer inte heller att beskriva vikten av vårdnadshavarnas delaktighet även om de har en viktig roll i arbetet, eftersom omfattningen på vårt arbete är begränsad.

5. Metod

Innan våra intervjuer förberedde vi oss genom att ta del av relevant litteratur som behandlade de områden vi hade för avsikt att undersöka: likabehandlingsplanens utformning, förankring i den pedagogiska verksamheten samt kompetensutveckling inom området. Våra intervjufrågor växte fram efter att ha studerat skolverkets *Allmänna råd och kommentarer för arbetet med att främja likabehandling*. Till vårt stöd hade vi även de tidningsartiklar vi nämnde i början av vår uppsats. Eftersom tidningsartiklarna bl. a. skriver att mobbningen ökar trots lagen 2006:67, *lagen om förbud mot kränkande behandling av barn och elever* ville vi undersöka närmare hur man har utformat sin plan. Här vill vi ta reda på bl.a. elevernas delaktighet eftersom förordningen 2006:1083 säger, att eleverna skall delta i utformningen. Man vet av erfarenhet att elevers medansvar ökar tryggheten. En anledning tros vara att de själva har varit med och format och ordnat miljön där de ägnar stor del av sin vardag. ”Att få med barn och elever i arbetet är viktigt därför att de har störst kunskap om vilka platser och situationer som känns otrygga” (Skolverket, 2008, s.7). I utformningen vill vi också se på om och hur eventuella kartläggningar används. De skall användas som ett verktyg i utformningen för att skolans arbete i förebyggandet ska effektivieras.

Vidare ville vi undersöka förankringen av planen i verksamheten: hur arbetar man med BeL i sitt klassrum? Är innehållet i dokumentet åskådlig i det dagliga eller har den tagits fram för att skolorna tvingas av den uppkomna lagen? Skolverket skriver i sina allmänna råd att ”planen med aktiva åtgärder för likabehandling bör ingå i det systematiska arbetsmiljöarbetet och vara levande i den meningen att den ständigt ska vara aktuell i det vardagliga arbetet” (2006, s.15).

Frågan om kompetensutveckling växte fram i samband med att vi i tidningarna kunde läsa om lärarnas handlöshet i bemötandet av kränkande behandling. Skolverket skriver att kunskap hos de vuxna är en faktor som spelar stor roll i främjandet av lika rättigheter och i arbetet med att förebygga kränkningar,

De frågor vi har formulerat är övergripande och kan ge oss en bild av hur rektorer och lärare arbetar i praktiken med BeL (Bilaga 2).

5.1 Metodval

Som undersökningsmetod har vi valt kvalitativa intervjuer, vilket innebär att man har bestämda frågeområden men att ordningen på frågorna anpassas efter de svar som ges. Den här metoden har vi valt för att så fullständiga svar som möjligt av våra respondenter. Vi har intervjuat rektorn enskilt men lärarna i grupp. Vi ville jämföra svaren från ledningen med personalen ute i verksamheten, för att se eventuella skillnader och likheter. Vi hade förhoppningar om att detta val skulle inbringa oss insikter om hur samspelta ledningen är med dess personal. Är likabehandlingsplanen ett välförankrat dokument eller är det enbart fina ord på ett papper?

Att valet föll på gruppintervjuer av lärare berodde på att vi ansåg att vi får ut mer av lärarnas svar om de i samspel kan reflektera över våra frågor, eftersom likabehandlingsplanen på

många skolor fortfarande är under uppbyggnad. En av fördelarna som beskrivs av Trost (2005) är just att intervju i grupp ger plats för interaktion, vilket kan ge bredare insikt hos varje individ. Nackdelar som nämns är att gruppsytryck kan medföra att någon person håller inne med sina tankar eller att de intervjuade intar en ställning till frågor som anpassas efter de övriga i gruppen. Stämningen kan lätt piskas upp i grupp. Vi ansåg att våra frågeområden kunde behandla det komplexa i respektive arbetslag, men att de intervjuade även kunde framföra individuella åsikter om behovet fanns. Vi hade inte för avsikt att ställa någon till svars, utan komma åt lärarnas tankar, samt deras erfarenheter i arbetet med likabehandlingsplanen.

Metoden för vår intervju har varit ostrukturerad intervju med låg standardisering. Stukat beskriver den ostrukturerade intervjun som ”anpassningsbar och följsam” (2005, s.39). Metoden anpassar sig efter de intervjuade utifrån frågeområden som följer de intervjuade. Frågorna behöver inte ställas i direkt ordning utan de ställs där intervjun inbjuder till. Låg standardisering beskrivs också som en metod där man anpassar sig till de intervjuade. Trost skriver att en låg standardiserad intervju har en stor variation i ordningen på frågorna (2005, s 19). Precis som Stukat menar han att de intervjuade får styra ordningen av frågor samt att följdfrågor utformas utifrån tidigare svar. Den beskrivna metoden passade våra avsikter med vår undersökning, det vill säga att lyssna till lärarnas kunskaper, tillvägagångssätt och tankar kring likabehandlingsplanens arbete. Våra frågeområden skulle ligga till grund, men de intervjuade skulle ges möjlighet till att spontant och fritt berätta om sin verksamhet med eventuella följdfrågor från oss.

Observationer ses i dagsläget som en av de kanske mest givande metoder att använda i lärarexamensarbeten (Johansson och Svedner, 2006). Stukat (2005) skriver att metoden är lämplig att använda när man tar reda på vad personer i själva verket gör och inte på vad de säger. Den här metoden passar mycket bra till några av de frågor som vi vill granska. Vi tror dock att vi hade behövt mycket tid till denna form av undersökning för att få ett betydelsefullt material till vårt arbete. En annan orsak till att vi inte valde denna form av metod är att den har fokus på det yttre beteendet hos en person. Då vi i vårt arbete vill komma åt våra intervjuades erfarenheter och tankar bestämde vi oss för att lägga vår fokus på intervjumetoden.

5.2 Urval och undersökningsgrupp

Inför vår undersökning kontaktade vi samtliga skolor med skolverksamhet från år F – 6, i två av kranskommunerna till Göteborg. Dessa fick ett brev via mejl där vi presenterade oss, vårt syfte, samt tid då vi hade för avsikt att komma på besök (Bilaga 1). Av dessa 35 skolor fick vi svar av tio, varav fem avböjde en medverkan och resterande tackade ja till vår förfrågan om intervjuer. De skolor som tackade nej hade sin likabehandlingsplan under bearbetning, revidering eller omstrukturering och såg inte att vårt besök hos dem kunde tillföra något till vårt examensarbete. Av de skolor som tackade ja, valde vi ut tre skolor med variation på både storlek och elevantal. Vår tanke var att det kunde vara av intresse att se om det kunde finnas skillnader i förankring av BeL, beroende på om det var en liten eller stor skola.

Vi har medvetet valt bort personal i skolan som inte arbetar i den dagliga verksamheten i klassrummet som t.ex. matpersonalen, vaktmästare etc. Eftersom vårt syfte är att undersöka BeL: s förankring i den pedagogiska verksamheten ansåg vi att det var mer relevant att

intervjua personer som är verksamma i den undervisande miljön, samt den som är ansvarig för denna miljö, det vill säga rektorn.

5.2.1 Beskrivning av skolorna

Alla tre undersökningskolorna ligger i kranskommuner till Göteborg, gemensamt för dessa är att de finns i områden med låg andel nysvenskar.

Vår första skola är en F – 9 skola med sammanlagt 580 elever. Den ligger med närhet till både kust och inbjudande miljö. Detta arbetslag består av tre lärare i år.6 och har arbetat tillsammans i tio år.

Skola två är en byskola som bedriver verksamhet för 52 elever i år. F – 3 och finns i ett lantligt område med närhet till skog och åkrar. På skolan arbetar tre lärare som har arbetat tillsammans i två år. Lärarna har tidigare erfarenheter från andra skolor och förskolor.

Vår tredje skola finns i samma kommun som skola två och ligger i ett naturskönt område. Skolan har verksamhet från år. F – 6 med ca 200 elever. De tre lärarna vi har intervjuat här har arbetat på skolan i minst sju år.

5.3 Genomförande

Inför våra intervjuer formulerade vi ett antal frågor som vi ansåg vara relevanta för vårt arbete. Vi testade våra frågor på tre personer, en rektor, en fritidspedagog samt en förskollärare innan vi genomförde våra intervjuer på skolorna. Dessa personer kom med synpunkter och utifrån det reviderade vi frågorna. Vi minskade på antalet och formade om frågorna, så att de behandlade vårt ämne mer övergripande. Detta gjorde att de intervjuade hade mer frihet att styra innehållet.

Innan våra besök talade vi i telefon med de tre rektorer som vi hade för avsikt att besöka. Detta var mer ett bekräftande samtal, där vi än en gång klargjorde syftet med vårt besök, att innehållet i intervjuerna inte kan kopplas till respondenterna samt en bekräftelse från rektorerna att det var klart med vilka arbetslag eller personal vi kunde intervjuas.

5.3.1 Upplägg av intervju

Gemensamt för de tre besöken var att vi intervjuade rektorerna först, för att sedan träffa arbetslagen på de tre skolorna. Rektorerna valde vi att träffa enskilt, däremot bestämde vi oss för att gruppintervjua lärarna. Innan vi började intervjuas de personer som ingår i vår undersökning, frågade vi om tillstånd till att spela in de berörda. Trost (2005) och Doveborg m.fl. (2000) beskriver några nackdelar samt fördelar med att använda bandspelaren som ett verktyg vid kvalitativa intervjuer. Ett alternativ till bandinspelning är att anteckna det som sägs vid intervjun men nackdelen är att ”det är så gott som omöjligt att kunna göra anteckningar hela tiden som samtalet pågår” (Doveborg & Pramling-Samuelsson, 2000, s.26). Vi såg det som en fördel att kunna använda de inspelade intervjuerna för att vid analyserna kunna återgå till respondenternas svar. Vi kunde under intervjuerna dessutom ha fokus på våra frågor och de svar vi fick. En nackdel med inspelningar är att det tar tid att lyssna på

banden (Trost, 2005, s. 54). Vi övervägde dem alternativ vi hade, bandinspelning eller anteckna det som sades och kom fram till beslutet att spela in intervjuerna, om våra respondenter tillät detta. Vi såg att fördelarna var fler för den sorten av intervju vi ämnade genomföra och att vi då också kunde lägga mer fokus på t.ex. tonfall och mimik eftersom det i sig kan vara talande.

Intervjuerna inleddes med att vi berättade kort om vårt examensarbete och syftet med vårt besök. Därefter ställde vi vår första fråga om hur utformandet av deras likabehandlingsplan gått till. Många av våra efterföljande frågor fick vi svar på utan att behöva ställa dem. Både rektorer och lärare berättade självmant om utformning, vilka som varit delaktiga osv. Däremot fick vi specifikt fråga om hur de gör eleverna medvetna om planen. Den frågan tog också lite längre tid att svara på, eftersom samtliga behövde lite mer tid på sig att reflektera över hur man i själva verket gör i sitt klassrum. Sammanfattningsvis var alla respondenter positivt inställda till vårt besök. Tidsmässigt höll vi ungefär samma tid hos samtliga rektorer och arbetslag. Rektorererna intervjuade vi i ca 30 minuter och lärarna i ca 45 minuter.

5.4 Studiens tillförlitlighet

När man talar om en studies tillförlitlighet använder man sig av begrepp som reliabilitet och validitet. Dessa begrepp är särskilt svåra i kvalitativa studier eftersom de två begreppen är mer sammanflätade i det sammanhanget. Trost förklarar att t.ex. reliabilitet ”anger värden på variabler för varje enhet”. ”Det är något annorlunda än att sträva efter att förstå hur den intervjuade tänker, känner eller beter sig” (Trost, 2005 s.112). Stukat (2005) skriver också det finns svårigheter i att använda validitet och reliabilitet i en kvalitativ studie, men att det betydelsefulla och nödvändiga eftersom de skapar en grad av förtroende hos läsaren. Stukat beskriver reliabilitet som kvaliteten på det mätinstrument man har använt i sin undersökning, i vårt fall den kvalitativa intervjun. Han menar att en undersökning som får olika resultat vid två olika tillfällen inte har en god reliabilitet. Reliabilitetsbristerna kan vara ”feltolkning av frågor eller feltolkningar av frågor och svar hos den bedömda och/eller bedömaren, yttre störningar under undersökningen, tur och otur i vilka frågor som ställs” (Stukat, 2005, s.126). Vi tror att vår undersökningsmetod kan ge olika resultat om vi intervjuar samtliga personer vid ett annat tillfälle. Vi resonerade att våra frågor kan ha väckt nya insikter hos lärarna och rektorn som de utvecklar vidare, själva eller tillsammans med varandra. Om lärarna efter vårt besök arbetar mer reflekterande t.ex. kring det vardagliga arbetet så tror vi att vi skulle få andra svar vid ett annat undersökningstillfälle.

Validitet beskrivs som ”hur bra ett mätinstrument mäter det man avser att mäta” (2005, s.126). Observationer eller enkäter hade varit andra alternativ som metoder, men vi upplevde att intervjuer är ett tillräckligt instrument för vår studie. En anledning är att den ger oss mer material att använda genom att vi kan ställa följdfrågor samt att vi kan tydliggöra eventuella oklarheter på plats. Riskerna med en intervju är att man inte alltid får ärliga svar, vilket vi har haft med oss i tankarna. Detta kan vi aldrig gardera oss för, men i vår undersökning har vi lyssnat in de svar vi har fått och utifrån det försökt skapa ett sammanhang som ger ett så ärligt resultat som det är möjligt.

Eftersom våra undersökningsgrupper valdes ut av rektorn på respektive skola kan tillförlitligheten se annorlunda ut än om vi slumpmässigt hade valt ut lärarna. Om rektorn har gjort ett medvetet val av lärare till intervjun och anpassat valet till lärarnas kompetens och

intresse för likabehandling, kan svaren se annorlunda ut. Vi tror att en slumpmässigt utvald undersökningsgrupp kan ha bredare svarsområden och kanske mer spontant uttrycka upplevelser och tankar.

5.4.1 Etiska överväganden

I *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap* (Stukát, 2005) beskrivs fyra områden av forskningsetiska krav och rekommendationer. Dessa är framtagna av Humanistisk – samhällsvetenskapliga forskningsrådet. *Informationskravet* innebär att de berörda skall informeras om undersökningens syfte och hur man har tänkt gå till väga. I den första informationen skall det också framgå vem som är forskningsansvarig och institutionsanknytning. De deltagande i en undersökning skall själv kunna bestämma över sin medverkan vilket kallas för *samtyckekravet*. När det gäller medverkan skall den intervjuade ”självständigt bestämma om, hur länge och på vilka villkor de ska delta” (Stukát 2005, s.131). Det tredje området benämns som *konfidentialitetskravet*. Alla personer som medverkar skall vara införstådda med att all data behandlas anonymt och kan inte härledas till de medverkande. De medverkande skall också vara medvetna om att de kan ta del av resultatet i rapporten om intresse finns. Det sista området är *nyttjandekravet*, vilket innebär att den insamlade informationen endast får användas för forskningsändamål (Stukát, 2005, s.131-132).

Vår förstahandsinformation bestod av ett mejl till skolor i två av Göteborgs kranskommuner med verksamhet i år F – 6. I mejlet presenterade vi oss och vårt syfte med vår tänkta undersökning. Vi skrev även om vårt önskemål att intervju rektor samt ett arbetslag på skolan. Vid telefonkontakt med de skolor vi var välkomna att besöka talade vi om att allt material behandlas fullständigt anonymt. Detta poängterade vi ännu en gång inför intervjuerna med alla berörda parter, samt att de har rätt att avbryta sin medverkan. Ett arbetslag hade ett önskemål om att få avbryta om vi gick över tiden, vilket vi tog hänsyn till. När det gäller nyttjandekravet behandlas all insamlad data av oss för att presenteras i vår resultatdel i denna uppsats.

6. Resultat

Vi kommer att presentera vårt resultat genom tre huvudrubriker. Våra övergripande intervjufrågor representerar dessa tre rubriker: utformning av BeL, förankring i verksamheten samt kompetensutveckling inom diskriminering och annan kränkande behandling.

Vi har valt att gruppera våra respondenter utifrån den skola som de är verksamma i, eftersom vi vill urskilja symmetrin mellan rektorn och respektive arbetslag samt likheter och olikheter på våra tre undersökta skolor.

6.1 Utformning av likabehandlingsplanen

Gemensamt för skola ett och två är att de har använt sig av sin gamla antimobbningsplan samt, att de har tittat på andra skolors likabehandlingsplaner. Rektorn på skola ett säger:

Den började för många år sen som en antimobbningsplan och då var ju personalen inblandad. Vi diskuterade hur vi ville ha den. Den har ju utvecklats från år till år. Den hade också revidering. Sen kom direktiven på en likabehandlingsplan som kom att innefatta kränkande särbehandling och då gjorde vi om den.

På vår första skola har skolans antimobbningsgrupp utformat likabehandlingsplanen, men på de övriga skolorna har respektive rektor stått för ett första utkast.

Rektorn på vår tredje skola har i sin utformning använt systemteori samt skolverkets råd och rekommendationer. Han menar att systemteorin ligger i grunden. Angående Skolverket allmänna råd säger han:

Den har varit jättebra, den är tydlig och konkret. Man får med allt med just mobbning, diskriminering och trakasserier. Jag menar vi behöver ju inte sitta och uppfinna hjulet. System- teorin i sitt låter lite halvflummigt men den är ju direkt kopplad till lagen.

Gemensamt för alla tre skolorna är att lärarna har fått ge respons och synpunkter på planerna vid arbetsplatsträffar eller vid gemensamma studiedagar. Detta bekräftas av lärarna i intervjuerna med dem.

6.1.1 Elevernas delaktighet

Rektorn på skola ett är väl medveten om lagen om elevernas delaktighet i arbetet med utformningen. I samband med att vi diskuterar utformningen tar han upp lagen 2006:1083 som innebär att likabehandlingsplanen ”skall upprättas, följas upp och ses över under medverkan av barnen eller eleverna vid den verksamhet för vilken planen gäller”. Denna lag trädde i kraft 2006-10-15 (Skolverkets allmänna råd 2006, s.30). Han berättar att han ska göra eleverna delaktiga via elevrådet.

Rektor: *Dom sitter ju där för att de tar det här på allvar. De är ju inte med i elevrådet för att de vill slippa från någon lektion. De är seriöst intresserade och då tyckte vi att det var en bra ide, eftersom det står ingenstans att **alla** elever ska vara delaktiga.*

Planen ska i första hand presenteras i elevrådet för de seriöst intresserade för att sedan gå ut till övriga elever via elevrådsrepresentanterna.

Ingen av de andra lärarna eller rektorerna nämner elevernas delaktighet utifrån lagen 2006:1083 (Skolverket, 2006). Däremot tycker rektor två att eleverna har varit delaktiga i utformningen eftersom de har varit med och tagit fram skolans värdegrundsregler som är fem år gamla.

Rektor: *De har ju haft ett arbete innan också. Den gamla planen är barnens, föräldrarnas och personalens.*

Angående utformandet i sin helhet säger en lärare på skolan två:

Lärare: *Vi håller på och jobbar med den, så vi är inte färdiga med den. Utformandet... ehh... vi har haft möten tillsammans och försökt förankra mål och syfte med likabehandlingsplanen. Sen har vi jobbat med värdegrund på skolan som vi införde för fem år sedan och den värdegrunden får ligga till grund för likabehandlingsplanen.*

Under åren har värdegrunden förändrats och justerats. I arbetet har eleverna varit med såvida att de har fått ge synpunkter på den genom att säga vad som fungerar bra och inte bra.

Beträffande elevernas delaktighet säger hon senare i intervjun att:

Lärare: *Eleverna är för små för att vara med i utformningen. Ordet likabehandlingsplan är för invecklat för dem. Värdegrunden är ett enklare begrepp för eleverna.*

6.1.2 Kartläggning inför Likabehandlingsplanen

När skolor utformar en BeL är det av högsta vikt att skolan baserar den på aktuella nulägesanalyser. Våra intervjuer visar att det endast är rektor på skola tre som är medveten om vad som ska ligga till grund för utformningen. Han genomför kontinuerliga kartläggningar i form av enkätundersökningar, som ligger utöver den årliga enkäten som går ut från BoU - nämnden⁶. I kartläggningen använder de sig även av ringsamtalen. Rektorn menar att samtalen ger personalen en fortlöpande bild av nuläget på skolan.

Rektor: *Ringsamtalen kommer det ju fram mycket eftersom de finns med i verksamheten.*

Det är här man får fram en bild av vad som verkligen händer och sker inom skolans väggar, menar han. På skolan finns även ett elevvårdsteam som består av rektor, skolsköterska, skolpsykolog och tre speciallärare. Hit får lärarna anmäla problem som har uppstått i klassen eller om någon elev har påtalat någon svårighet. Elevvårdsteamet träffas varannan vecka, då dem går igenom de anmälningar som rapporterats. Rektorn ser detta som ett sätt att överblicka över skolans nuvarande situation och använder detta till att förebygga tänkbara problem.

⁶ Barnomsorg – och utbildningsförvaltningen.

De två övriga skolorna förklarar att de använder den årliga enkäten som utkommer från BoU. När vi efterfrågar egna enkäter eller andra undersökningar som kan användas som underlag till utformningen av BeL, menar rektor två att:

Rektor: Jo, inför IUP⁷ - samtal då har de ju det. Då har vi trivselenkäter, så att säga. Dem kan man kanske också ha för utvärdering vid ett läsårsslut som man kan följa upp inför en verksamhetsberättelse.

Svaret förblir för vår del en aning diffust. Trivselenkäter har de men i vilken utsträckning de används i kartläggningen av nuläget på skolan blir oklart. Hon säger också att dessa kanske man kan ha i en utvärdering, vilket vi uppfattar som att de i nuläget inte används i utvärderingen.

6.2 Likabehandlingsplanens förankring i den dagliga verksamheten

Vi har undersökt rektorernas uppfattningar om personalens kontinuerliga arbete med likabehandlingsplanens förankring i klassrummet. Eftersom Skolverket menar att en likabehandlingsplan bör ”vara levande i den meningen att den ständigt ska vara aktuell i det vardagliga arbetet” ville vi även se hur lärarna gör den ”levande”. Här finns stora skillnader i skolornas implementering av likabehandlingsplanen i klassrummen.

Om hur personalen på skola ett förankrar likabehandlingsplanen berättar rektorn följande:

Rektor: Varje höst ska vi revidera den och sen säger jag att ni får gå ut och prata om planen, men sen har vi ju ett väldigt stark värdegrundsarbete på den här skolan. Då ingår det dagligen att man ska vara på ett juste sätt mot varandra. Ni kan fråga vilka elever som helst om våra värdegrundsregler, så kan de dem.

Rektorn menar alltså att hans personal pratar om planen i sina klasser varje höst, men lärarna nämner inte detta arbete. Däremot talar de i likhet med rektorn om skolans intensiva arbete med värdegrundsreglerna som gäller samtliga på skolan. De förklarar för oss att alla elever med vårdnadshavare samt lärare skriver på ett ”kontrakt” med tre värdegrundsregler: respektera sig själv, respektera andra samt respektera egendom som inte är förhandlingsbara. Vidare säger en av lärarna:

Lärare: Jag hör när ni berättar att allt går i vartannat. Värdegrunden är på sätt och vis en sak. Likabehandlingsplanen, där går värdegrunden in på så vis att man tränar eleverna. Vi har till exempel värderingsövningar.

Hennes kollega förstärker hennes uttalande genom att tydliggöra för oss:

Lärare: Tanken med det här med värdegrunden är att det ska genomsyra allt. Dyker det upp något bråk så kopplar vi det till värdegrundreglerna.

⁷ Individuell utvecklingsplan skall alla elever ha inom förskolan till gymnasieskolan. Det är en egen plan för elevens utveckling och mål och som utgår ifrån läroplaner.

Denna skola arbetar alltså intensivt med värdegrunden. Vid varje terminsstart arbetar man extra intensivt med värdegrundsfrågor. Dem berättar helhjärtat om Lions Quest och kompisamtal som de har riktat mot eleverna i de yngre åldrarna, F- 2. Efter år 2 har man infört arbete med kamratstödjare. I varje klass finns två kamratstödjare, en kille och en tjej. Syftet med att förändringen i år 3 är att lärarna upplever att man behöver förnya sig så att det inte blir för mycket upprepning i de äldre åldrarna.

Lärare: *När de kommer till en viss ålder blir det för mycket upprepning då får man hitta andra sätt att prata med eleverna.*

Kollegan fortsätter med att säga:

Lärare: *Det är här den andra stora biten kommer in med kamratstödjarna. Det har vi väldigt aktivt.*

När vi frågar lärarna på skola ett om de avsatt speciell tid till värdegrundsarbetet uppstår en viss skiljaktighet i deras svar. Ja, säger en av dem men de andra två förklarar att de arbetar periodvis med vissa övningar.

Lärare: *Det finns så mycket övningar man kan göra, men jag har inte gjort det varje vecka*

Kollegan som har avsatt tid, har en lärare som kommer in i hennes klass en gång i veckan på ett pass som är 20 minuter. Hon berättar:

Lärare: *Vi har haft det tre gånger nu. Det är väldigt roligt att de kommer in ytterligare en person. Att det kommer en annan person gör att det **blir** en övning varje vecka.*

Även skola två har ett intensivt värdegrundsarbete där eleverna har arbetat fram regler som de skriver under. I den dagliga verksamheten förankras detta arbete genom regelbundna samtal med eleverna. Lärarna säger:

Lärare: *Ibland när vi behöver ta tag i vissa saker i likabehandlingsplanen och värdegrundsfrågorna tar vi upp den och gör den aktuell genom sketcher.*

Lärare: *Vi har använt lite av Friends övningar. Kontinuerligt arbetar vi med olika övningar, inte bara då det händer. Rulla garnnystan, mage mot mage...*

Den tredje läraren fyller i med att säga:

Lärare: *Vi övar att känna på varandra och att säga snälla saker till varandra. Det är viktigt att bli sedd. Vi försöker att förankra det hela tiden i vardagen.*

Återigen upprepar lärarna att de inte brukar ordet likabehandlingsplan i det vardagliga, av den orsaken att de anser att det blir för invecklat för eleverna, istället använder dem sig av begreppet värdegrund.

Vidare diskuterar lärarna att de inte har så mycket besvärliga situationer eftersom deras skola är så liten. De upplever att det är lättare att se var och när problem uppstår och de kan hantera situationerna direkt, eftersom alla lärare är engagerade i alla elever.

Rektorn stödjer lärarna påståande med att säga att det är viktigt att personalen tar tag i saker och ting direkt och inte negligerar eleverna. Till skillnad från lärarna pratar rektorn inte om värdegrunden utan att förankringen av likabehandlingsplanen i det dagliga arbetet framförallt utgörs av att ha ett speciellt förhållningssätt.

Rektor: Hela arbetet med likabehandlingsplanen är ett förhållningssätt. Att ta tag i konflikter när de dyker upp. Att samtala om det med alla och inte sopa under mattan. Inte utse syndabockar utan man ser till att lösa det. Detta är ju lite av det systemiska förhållningssättet.

Under intervjun diskuterar vi hur man på olika sätt använder sin handlingsplan beroende på var skolan ligger. Vilka situationer är det som kan uppstå? En av lärarna ger exempel på rasism, främlingsfientlighet och homosexualitet.

Lärare: Det är det man får tänka på, hur ser det ut här på vår skola just nu. Det kan se annorlunda ut här än på en annan skola. Även fall det är skolor som ligger nära varandra uppstår olika situationer. Då är det andra diskrimineringsgrunder man tittar efter egentligen. Vad är det som blir aktuellt här?

Upplevelsen hos lärarna är att det är många diskussioner att föra runt omkring och det är inte alltid man orkar sätta allt på pränt det vill säga skriv ned allt. De konstaterar att huvudsaken är att man diskuterar saker och ting i personalgruppen.

Skola tre skiljer sig anmärkningsvärt från de två andra skolorna genom att både rektor och lärare uttrycker vikten av att använda och förankra likabehandlingsplanen hos eleverna. Enligt rektorn skall likabehandlingsplanen i förankringen hos eleverna benämnas med sitt namn och inget annat. Han menar följaktligen att det är viktigt att eleverna är medvetna om detta är en lag som alla inom skolan skall följa. Lärarna är eniga i detta resonemang. Varje termin går våra intervjuade lärare igenom planen och dess innehåll.

Lärare: Även om barnen är små bör dem känna till den eftersom allt går under likabehandlingsplanen, mobbning, verbala, psykiska och fysiska övergrepp.

Vid vår intervju berättar rektorn om hur hans personal förankrar arbetet med likabehandling i sina klassrum. Som bas i lärarnas vardagliga arbete skall ett lektionspass i veckan bestå av ringsamtal som ses som ett konkret verktyg. Här ventilerar man eventuella problem eller tar upp allmänna tankar om veckan som har gått.

Rektor: Ringsamtalet ska vara med i det vardagliga. När vi löser saker så sätter vi oss i ringsamal. Är man sex – åring får man passa, men vi tränar barnen i att uttrycka sig. Den vuxnes roll blir att lyssna av och försöka ringa in problemet, göra det tydligt så att alla förstår.

Detta styrks av lärarna som berättar mer om dessa samtal. De tre lärarna är eniga om att ringsamtalen är prioritet ett under veckans arbete och de upplever att eleverna också känner att dessa är viktiga. Innehållet här kan vara t ex olikheter mellan flickor och pojkar, ord som sägs till varandra eller konflikter av olika karaktärer.

Lärare: *Barn lär sig att de blir sedda och bekräftade i dem samtalen av både pedagogen och sina kamrater.*

Lärare: *Det behöver inte vara en konflikt för att man skall sitta i ett ringsamtal, vi har haft samtal där vi har utmanat barnen med frågeställningar. Kan flickor och pojkar leka samma lekar, kan de ha samma färger? Det finns ju så många fördomar hos dem även om de är små.*

6.3 Kompetensutveckling i anknytning till likabehandlingsplanen

Även här finns vissa skillnader hos rektorer och lärare i hur man pratar och tolkar frågan om kompetensutveckling.

Så här resonerar lärarna på skola 1 när vi frågar om de har fått någon kompetensutveckling:

Lärare: *Jag tycker att vi har jobbat på rätt bra med detta, men alla har väl inte varit iväg lika mycket som SAM – gruppen⁸.*

Lärare: *De har fått extra kurser, man kan tro det.*

I kompetensutvecklingen nämner lärarna en föreläsning som handlade om tjejer och killar, de har dock svårt för att redogöra innehållet eftersom ”det var ett tag sen vi var på den”. Rektorn på den här skolan pratar om kamratstödarnas kompetens. De utbildas med jämna mellanrum. När vi specifikt efterfrågar lärarnas utveckling säger han:

Rektor: *Är det någon som känner för att gå på någon speciell utbildning så tillåter vi naturligtvis det, men vi har inte i år satsat på att utbilda personalen i likabehandlingstänkandet. Vi tror att vi redan har ett sånt. Nu har vi stället en stor satsning på PIM⁹ och då räcker inte tiden till.*

De svaren från både lärare och rektor visar att skolan inte satsar på någon övergripande kompetensutveckling i likabehandlingstänkandet. Rektorn menar att de redan har ett tänk kring BeL och att tiden till kompetensutveckling inte räcker till.

Rektor på skola två resonerar, att de lärare som arbetar här har fått sin kompetensutveckling i samband med utformningen som gjordes tillsammans med en utvecklingsledare, som har sitt fokus på ett systemteoretiskt förhållningssätt. Lärarna kopplar inte sin kompetensutveckling till arbetet med utformningen och systemteorin. De redogör inte för någon specifik utbildning utan menar att utvecklingen är ett pågående arbete. Så här formulerar sig en av lärarna:

Lärare: *Utvecklingen är ett pågående arbete och man känner sig verkligen inte fullärd. Man lär sig mer och mer hela tiden, men jag känner att det är svårt. För på något sätt känner man med de små barnen, att man vill förenkla på ett sätt som är lättförståeligt för dem. Det är ju där det viktiga är, att förankra det hos barnen.*

⁸ Skolans antimobbingsgrupp.

⁹ Praktisk IT – och mediekompetens.

Ett önskemål från lärarna när det gäller utveckling i likabehandling, är att få en inblick i hur andra skolor arbetar med just detta. Orsaken är att lärarna upplever att diskussionerna är begränsade eftersom det är en liten skola.

En viktig bas i den tredje skolans likabehandlingsplan är ett ömsesidigt förhållningssätt, där rektorn medvetet har satsat på utbildning i systemteori av all sin personal. Samma teori som skola två har använt i arbetet med sin utformning av BeL. Han säger med en viss ton av skämt att:

Rektor: Här slipper ingen undan.

Skolan satsar även långsiktig på att all personal skall gå en Lions Quest utbildning.

Rektor: Nu har de flesta Lions Quest utbildning också och det är ju värdegrundsarbete. Det ska finnas insprängt i vardagen.

Rektorn anser att dessa har ett ”grymt” värdegrundsmaterial som pedagogerna kan använda i sitt klassrumsarbete. Kompetensutvecklingen för rektorn är av stor vikt. Han menar att man inte automatiskt ingår i ett specifikt förhållningssätt enbart genom att kalla sig för lärare eller pedagog, ”man har det inte i sig per automatik”. Det är här rektorn vill likställa alla genom att ge dem en utbildning i ett förhållningssätt, som han av erfarenhet vet fungerar.

Rektor: För mig har det varit viktigt att ha en gemensam plattform. Det tror jag, är en grund för att ha en trygg skola där eleverna känner igen sig. Vi har ett enat sätt där alla reder konflikter på samma sätt, vi sitter i ringsamtal.

På samma fråga till lärarna gällande kompetensutvecklingen svarar de i överensstämmelse med rektorn. De berättar om den utbildning som dem har fått genom en konsult som arbetar med systemteoretisk förhållningssätt. Lärarna är eniga om att det är en trygghet att alla lärare på skolan arbetar utifrån ett gemensamt förhållningssätt. Ny personal som kommer till skolan får en likvärdig utbildning av rektorn.

6.4 Sammanfattning av resultat

Nedan presenterar vi en sammanfattning av resultatet ifrån våra intervjuer. Vi har valt att göra den utifrån respektive skola för att göra det överskådligt för läsaren.

6.4.1 Skola ett

På den här skolan har de gamla antimobbningsplanerna varit till grund i utformandet av likabehandlingsplanen. Antimobbningsgruppen har stått för ett första utkast, som de övriga lärarna har gett synpunkter på. Det är endast ledning och lärare som har varit delaktiga i utformandet. Rektorn är dock medveten om lagen 2006:1083 som innebär att eleverna skall vara delaktiga i arbetet. Lärarna nämner inget om eleverna i det här sammanhanget.

Ingen av de berörda nämner egna undersökningar eller kartläggningar för att få fram en nulägesanalys. De menar att den årliga enkätundersökning finns att tillgå som hjälp.

Rektorn säger att lärarna skall samtala om likabehandlingsplanen varje höst efter revideringen, vilket inte styrks av lärarna. De pratar istället om värdegrundsarbetet som enligt dem

genomsyrar verksamheten. Detta arbete går in BeL, menar lärarna. Dyker det upp bekymmer kopplar de inte till likabehandlingsplanen utan till sina värdegrundsregler.

Rektorn kan inte redogöra för lärarnas förankring i det dagliga arbetet. Lärarna berättar för oss om deras intensiva arbete med värdegrunden. I detta arbete använder dem sig ibland av Lions Quest. I de äldre åldrarna använder de sig av kamratstödjararbete eftersom de då behöver förnyelse.

Kompetensutvecklingen i anslutning till likabehandling är så gott som obefintlig. Lärarna redogör diffust om en föreläsning de varit på för många år sedan. Rektorn anser att hans personal redan har ett förankrat värdegrundsarbete och satsar därför på annan utbildning.

6.4.2 Skola två

Även den här skolan har utformat sin likabehandlingsplan utifrån sin gamla antimobbingsplan. Här har rektorn stått för ett första utkast som lärarna sedan fått ge synpunkter på. Angående elevernas delaktighet anser rektorn att dem har varit medverkande eftersom de har varit med och arbetat fram skolans värdegrundsregler. Detta styrks av lärarna. De menar att värdegrunden är ett enklare begrepp för eleverna och att de är för små för att vara med i utformandet av BeL.

Rektorn säger att i kartläggningen har de använt den årliga enkäten. Trivselenkäter förekommer också inför utvecklingssamtal, men i vilken utsträckning de används framkommer inte under intervjun.

Förankringen enligt rektorn, består av ett förhållningssätt hos lärarna. Hon menar också att det är viktigt att lärarna ser eleverna. Det anser även de lärarna som vi intervjuade. Utöver det här tycker lärarna att de förankrar BeL genom sitt värdegrundsarbete som t.ex. friendsövningar. De pratar också om sina värdegrundsregler som de har gjort tillsammans med eleverna. I sitt dagliga arbete nämner lärarna inte likabehandlingsplanen som ett begrepp för eleverna. Även här anser de att begreppet är för invecklat för dem.

Angående frågan om kompetensutveckling anser rektorn att personalen har fått sin utbildning när de arbetade fram planen. Lärarna talar inte specifikt om kompetensutveckling, men efterlyser möjligheten till samarbete med andra skolors arbete kring BeL, eftersom skolan är en liten enhet.

6.4.3 Skola tre

På den här skolan har rektorn utformat ett utkast till likabehandlingsplanen, som lärarna har kommenterat. Till sin hjälp har han använt Skolverkets råd och rekommendationer. I utformningen har han också använt sina kunskaper kring ett systemteoretiskt förhållningssätt. Lärarnas uttalande angående utformningen överensstämmer med rektorn. Ingen av de intervjuade nämner elevernas delaktighet.

Rektorn på skolan är väl medveten om kartläggningens betydelse för utformningen. De använder både BoU: s enkät, men de genomför även egna undersökningar. På skolan arbetar samtliga lärare regelbundet med ringsamtal. Rektorn ser samtalen som ett verktyg i nulägesanalysen eftersom de ger en fortlöpande bild av elevernas tillvaro på skolan.

Angående förankringsarbetet i verksamheten är rektorn tydlig med vilka förväntningar han har på sin personal. Samtliga lärare skall ha ringsamtal som ett konkret verktyg. Även lärarna talar ingående om samtalen. Alla intervjuade på den skolan är eniga om att eleverna ska vara medvetna om likabehandlingsplanen och använder begreppet i det dagliga.

Kompetensfrågan är viktig för rektorn som menar att ett gemensamt förhållningssätt är grunden i likabehandlingsarbetet. All personal utbildas i systemteori samt Lions Quest. Lärarna berättar också om deras utbildning i systemteori och att de använder material från Lions Quest. Precis som rektorn uttrycker lärarna att det är tryggt att arbeta på skolan, eftersom alla har ett ömsesidigt arbetssätt när det gäller BeL

6.5 Diskussion och tolkning av resultat

När vi har undersökt skolornas process i utformningen av BeL kom vi fram till att det endast är vår sista undersökningsskola som använder sig av Skolverkets *Allmänna råd*. På de andra skolorna ser vi inga större ansträngningar att ta reda på hur en plan skall utarbetas. Är det för enkelhetens skull de väljer att använda sina gamla antimobbingsplaner? Vi tror att det är svårt att misslyckas om skolorna tar hjälp av de Allmänna råden eftersom vi anser att råden är tydliga och konkreta. Beträffande elevernas delaktighet i anslutning till lagen 2006:1083 är det endast en rektor på skola ett som är medveten om förordningen och ska vid nästa revidering göra dem delaktiga. Ingen annan nämner lagen och ingen redogör heller för elevernas delaktighet. Elevernas delaktighet är viktig i utformningsprocessen eftersom de har kunskapen om förekomsten av diskriminering och annan kränkande behandling. En av våra rektorer menar att det är de seriösa eleverna i elevrådet som skall göras delaktiga. Vidare säger han att det inte står någonstans att *alla* elever ska vara delaktiga. För oss blir det här en tolkningsfråga eftersom vi tolkar förordningen (2006:1083) som att alla elever ska vara delaktiga. Anser skolorna att inkludering av eleverna är för omfattande, mindre viktigt eller är det en fråga om kunskap hos de vuxna?

Gemensamt för våra skolor är att utformningen i första hand har genomförts av ledning eller antimobbingsgrupp; därpå har övrig personal lämnat synpunkter. Det här är alltså skolornas metod att engagera *all* sin personal. Vi ifrågasätter tillvägagångssättet eftersom vi tror att man på detta sätt tappar många viktiga infallsvinklar från övrig personal. Engagemanget kanske inte är lika entusiastiskt när man får ett så gott som färdigt dokument i handen. Ett förslag är att starta upp arbetet med likabehandlingsplanen på en gemensam arbetsplatsträff där man kan diskutera innehållet i Skolverkets *Allmänna råd* (2006) och använda allas tankar och erfarenheter. Delaktighet och medverkan kan medföra att lärarna på ett överskådligt sätt kan förankra arbetet kring BeL hos eleverna. Sammanfattningsvis tror vi att både elevernas och lärarnas delaktighet och medverkan är viktiga i utformningen eftersom det är dem som är ute i det levande arbetet.

När det gäller kartläggning som ett verktyg i utformandet ser vi en begränsad användning av det här. Endast rektor på skola tre redogör på ett kunnigt och medvetet sätt om deras kartläggningar. De övriga rektorerna och lärarna ger oss en diffus förklaring till rådande nulägesanalyser vilket vi uppfattar som att de inte vet vad Skolverket har för kriterier. Gällande förankringen av likabehandlingsplanen i den dagliga verksamheten upplever vi att samtliga har bra erfarenheter och tankar med värdegrundsarbetet. Dock saknar vi kopplingen av detta arbete till likabehandlingsplanen. Vi upplever ett visst motstånd till

likabehandlingsplanen som begrepp. Däremot är begreppet värdegrund väl förankrat och inarbetat på alla våra skolor. En av våra undersökningsskolor anger som skäl att begreppet är för invecklat för eleverna till skillnad mot skola tre där både ledning och lärare anser att alla elever bör känna till BeL. Vi är av samma åsikt som vår tredje skola då vi tror att om eleverna känner till begreppet och innehållet i BeL så kan det bli lättare att främja arbetet med likabehandling. De ska även vara medvetna om att det finns en lag som talar om vilka rättigheter och skyldigheter man som elev har. Vi håller med om att värdegrunden är en mycket viktig bas i BeL och att det är ett förhållningssätt som ska genomsyra hela den pedagogiska verksamheten. Vi tror att det tar ett tag att implementera BeL i skolan och att rädslan för att använda begreppet minskar. Det här blir då en viktig fråga för ledningen att behandla och här ser vi kompetensfrågan som en viktig del.

Det finns en stor skillnad i skolornas satsning på kompetensutveckling och vad man menar och tycker om det här. Utbildning har lärarna fått då de har utformat likabehandlingsplanen, säger rektor ett. På vår andra skola anser rektorn att kompetensutbildning inte är nödvändig, då de på skolan redan har ett tänk kring likabehandlingsplanen. I motsats till de här skolorna menar ledningen på vår tredje skola att en gemensam utbildning ger grunden till ett genomsyrande arbete. Han satsar därför på att utbilda all sin personal i både ett systemteoretiskt förhållningssätt och Lions Quest utbildningen. Vi håller med honom när han säger att man som pedagog inte automatiskt har ett förhållningssätt som bygger på värdegrunden. Vi menar dock inte att ett sunt förhållningssätt framhävs genom kompetensutbildningar, men vi tror ändå att man som pedagog kan få en bredare insikt och kunskap om olika sätt att bemöta olika slags problem i mötet med människor. En god kompetens ökar handlingskraften hos lärarna då de har kunskap om hur man kan hanterat problemen kring diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling. Flera av studierna påvisar det här. I t.ex. *Skolan – en arena för mobbning* (2002) kan man läsa om vikten av en god kompetens hos de vuxna för en trygg skolmiljö. I kompetensutbildningen är det också viktigt att få kännedom om några metoder i det förebyggande arbetet även om de inte är vetenskapligt beprövade. Metoderna är än dock ett sätt att arbeta främjande och vi anser att det är bättre att ha vetskap kring några få metoder än inga alls.

7. Slutdiskussion

I vår undersökning har vi kommit fram till att likabehandlingsplanen i dagsläget har en liten roll i skolors verksamhet. Vi tror att den nya lagen 2006:67, *Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever* innebär ett nytt sätt att tänka för ledning och lärare ute på våra skolor. Begreppet likabehandlingsplan har en svag förankring hos personal och ledning. Det är endast en av våra tre undersökningsskolor som implementerar begreppet i den dagliga verksamheten. Däremot ser vi ett väl utarbetat värdegrundsarbete på samtliga skolor, där värdegrunden också har legat till grund i utformandet av likabehandlingsplanen. Zackari och Modigh (2002) menar att värdegrundsarbetet skall vara väl förankrat i allt arbete i skolan. Vi är av samma åsikt som våra respondenter och ovannämnda författare, men vi ser dock en viss brist i implementeringen av likabehandlingsplanen. Vi upplever en osäkerhet hos en del lärare i att använda begreppet likabehandling, samt en trygghet i gamla inarbetade rutiner. Även två av våra intervjuade rektorer håller fast vid värdegrunden som begrepp. En orsak kan vara att lagen 2006:67 inte har landat i rektorers och lärarnas medvetenhet. Att förankra en ny lag i skolan krävs en tydlig, medveten och informativ ledning. Vi anser att det yttersta ansvaret finns här, men att det också ska ingå i lärarnas välvilja att följa utvecklingen kring värdegrunden. Inför vår kommande yrkesroll önskar vi att likabehandling är ett brinnande intresse hos samtliga inom skolan för att främja allas lika värde. Ingen ska kunna blunda för kränkande behandling inom skolans väggar. I vårt kommande uppdrag har vi också skyldighet att följa de lagar och förordningar som föreskrivs skolan.

Angående elevernas delaktighet utifrån lagen 2006:1083, *Förordningen om barns och elevers deltagande i arbetet med en likabehandlingsplan* är den så gott som obefintlig. Forskning tyder på att mobbningen kan minska om de får vara med att forma och påverka sin skolvardag, trots det här utesluter skolor eleverna i utformningen. En anledning kan vara att ledning och lärare inte vet hur de ska göra eleverna till medverkande aktörer. Vad beror det här på? Vi har diskuterat aspekter som tidsbrist, engagemang och okunskap. Naturligt kommer vi in på frågan gällande kompetensutveckling. En av våra rektorer påstår att utbildning inte behövs då hans personal redan har ett likabehandlingstänk, kontra vår tredje rektor som menar att ett sunt förhållningssätt inte finns hos pedagogerna per automatik. Här finns en medveten strategi då det handlar om kompetensutbildning. Alla skall ha en gemensam grund att utgå ifrån och detta är inte valbart. Detta styrks av Gren (2001) som också menar att synen på människor inte är pedagogernas privatsak. Lärare och vi som blivande lärare har ett tydligt uppdrag där en god människosyn skall vara grundläggande.

Eriksson m.fl. (2002) påvisar också vikten av kunskap. De skriver, ”för att motverka förekomsten av mobbning och trakasserier behövs goda kunskaper om vad mobbning är och varför det förekommer” (s.10). Inför vår kommande uppgift inom skolan ser vi återkommande kompetensutbildning som något som medvetna skolorna bör satsa på. Engagerade vuxna står för en god skolmiljö, menar Olwéus (Eriksson, m.fl. 2002) I en av våra nämnda tidningsartiklar (GP) kan man läsa om ett erbjudande om utbildning i just Olwéus – metoden. Av 200 erbjudna skolor anmälde endast 14 skolor sitt intresse. Vad beror detta ointresse på? När vi läser det här kan vi känna en viss rädsla för att inte skolorna tar den här frågan på allvar. Inför vår kommande yrkesroll ser vi aspekter som engagemang, kunskap, god och tydlig ledning som viktiga i främjandet av likabehandling. Det ska angå alla eftersom,

Att alla människor har samma värde är detsamma som att alla människor har samma mänskliga rättigheter och samma rättigheter och samma rätt att få dem respekterade och att ingen människa i detta avseende är förmer än någon annan (Gren, 2001, s. 52)

Vår upplevelse efter det här examensarbetet är att processen kring likabehandlingens roll i skolan verksamhet ses med vissa hinder. Återigen ger vi exemplet om osäkerheten för likabehandling som ett begrepp. Vi får inte underskatta eleverna utan vi måste ta reda på vad eleverna kan, vill och tycker. Eleverna måste ha en mer framträdande roll för att det här arbetet ska förankras och fungera tillfredställande.

7.1 Fortsatt forskning

Vi tycker att det skulle vara intressant att undersöka synen på BeL ur ett elevperspektiv. Hur upplever de arbetet med likabehandlingsplanen? En annan viktig aspekt att ta upp för vidare forskning kan också vara föräldrarnas vetskap om skolans skyldighet och ansvar i anslutning till lagen 2006:67. Denna aspekt ser vi som angelägen eftersom det är viktigt att man angriper all kränkande behandling på bred front.

8. Referenslista

Böcker

- Andersson, I. (2004). *Samverkan för barn som behöver*. Stockholm: HLS förlag.
- Bliding, M. (2004). *Inneslutandets och uteslutandets praktik - en studie av barns relationsarbete i skolan*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Colnerud, G., Granström, K. (2002). *Respekt för läraryrket*. Stockholm: HLS förlag.
- Doveborg, E., Pramling-Samuelsson, I. (2000). *Att förstå barns tankar. Metodik för barnintervjuer*. Stockholm: Liber.
- Gren, J. (2001). *Etik i pedagogens vardagsarbete*. Stockholm: Liber AB.
- Johansson, B., Svedner, P.O. (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala AB Läromedel & Utbildning.
- JämO, DO, Ho, HomO & BEO. (2008). *Förebygga diskriminering och främja likabehandling* Stockholm: Skolverket.
- Kernell, L.Å. *Att finna balanser*. (2002). Lund: Studentlitteratur.
- Myndigheten för skolutveckling. (2003). *Olikas lika värde*.
- Orlenius, K. (2001). *Värdegrunden - finns den*. Stockholm: Runa förlag.
- Skolverket. (2006). *Allmänna råd och kommentarer För arbetet med att främja likabehandling och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling (06:964)*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2007). *För trygghet, ansvar och respekt skolan – information från Barn- och elevombudet (BEO)*
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo 94*. Stockholm: Skolverket.
- Zackari, G., Modigh, F. (2002). *Värdegrundsboken om samtal för demokrati i skolan*. Stockholm: Skolverket.

Rapporter

BRIS. (2008). *BRIS rapporten 2008 (1/2008)*. Stockholm: BRIS, Barnens Rätt I Samhället.

Eriksson, B., Lindberg, O., Flygare, F., Daneback, K. (2002). *Skolan – en arena för mobbning (02:739)*. Stockholm: Skolverket

Regeringens proposition. (2005). *Trygghet, respekt och ansvar – om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever (2005/06:38)*. Stockholm.

Skolverket. (2007). *Delredovisning av regeringsuppdrag om diskriminering (U2006/5849/S)*. Stockholm: Skolverket.

Internet

Barnkonventionen. Hämtat 17 april 2008, från <http://www.bo.se/Adfinity.aspx?pageid=55>

Friends. Hämtat 17 april 2008, från <http://www.friends.se/>

Lions Quest. Hämtat 17 april 2008, från <http://www-lions-quest.se/ram3.html>

Norden. Hämtat 25 maj 2008, från <http://norden.org/skola/sk/index.asp?lang=>

Skolverket. *Pressmeddelande- allt fler skolor kritiserar för att de inte stoppar kränkningar (2008-02-15)*. Hämtat 1 april 2008, från <http://www.skolverket.se/sb/d/203/a/11126>

Skolverket. Hämtat 17 april 2008, från http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&dok_id=SFS1985:1100&rm=1985&bet=1985:1100

Tidskriftsartiklar

Nyman, J. (2008). Skolorna har misslyckats – klarar inte att minska mobbningen. (2008, 30 januari). *Göteborgs – Posten*, s.4.

Nyman, J. (2008). Skolorna nobbar mobbningsarbete. (2008, 2 februari). *Göteborgs – Posten*, s 4-5.

Skolverket. (2008). *Nyhetsbrev 1/2008*.

Bilaga 1

Hej!

Mölndal 2008-04-07

Vi är två studenter från lärarprogrammet på Göteborgs Universitet som nu är i slutfasen av vår utbildning. Vi kontaktar er för att vi behöver skolors hjälp till vår undersökning som vi ämnar genomföra i vårt examensarbete om likabehandlingsplanen.

Vi är nyfikna på hur man förankrar likabehandlingsplanen i den dagliga pedagogiska verksamheten. Om denna plan finns på skolan, vill vi undersöka hur den har arbetats fram och hur den används. För att ta reda på detta vill vi intervjua rektor och lärare. Vi har tänkt genomföra gruppintervjuer i arbetslag och kan anpassa vårt besök till ev. planeringstid. Vi önskar att besöka er skola under v.16 eller v.17.

Vi vore hemskt tacksamma om ni vill bidra med er hjälp till ett examensarbete som behandlar ett viktigt och aktuellt ämne i skolan.

Med vänliga hälsningar Katja Jannesson & Maria Bitsch
E-post: X & X

Bilaga 2

Intervjufrågor – rektor

Hur har utformandet av BeL gått till? (delaktighet, kartläggning)

Hur förankrar din personal likabehandlingsplanen i det vardagliga arbetet?

Hur satsar du på kompetensutveckling.

Intervjufrågor – Lärare

Hur har utformandet av BeL gått till?

Hur förankrar ni likabehandlingsplanen i det dagliga arbetet? (förhållningssätt, t ex. genomsyrar den klassrumsarbetet el. har man en lektionstimme i veckan)

Tycker ni att ni får tillräckligt med kompetensutveckling i arbetet med likabehandlingsplanen?